

מאמרו של השופט אמנון כרמי – הסכמת חולה לטיפול רפואי – דן בפירוט רב בנושא חשוב זה, מבחינת המשפט החילוני. בספרות ההלכה לא מצאתי התייחסות כה מפורטת לנושא זה. אם כי היבטים מסויימים אמנם נידונו על ידי הפוסקים. אשר דעותיהם יובאו להלן. מתוך קריאת מאמרו של השופט כרמי דליתי שאלות הלכתיות שונות והפניתי אותן לאחד מגדולי הפוסקים, אשר השיב עליהן מסברתו. דבריו יובאו להלן בכינוי "הרב הפוסק". יחד עם זאת אני פונה לקוראי אסיה להשלים, לברר ולהבהיר את דעת ההלכה בנושאים שהועלו במאמר זה.

* * *

סימן 1: (א) מחבר המאמר קובע: "כל בוגר זכאי להחליט מה ייעשה בגופו". לדעתי, אין כן דעת ההלכה. השקפת ההלכה היא, שאין גופו של אדם קניינו אלא קניין הקב"ה. מבואר הדבר בתלמוד¹ ובפוסקים^{2,3}, שהאדם אסור לחבול בעצמו. בעל התניא⁴ ניסח דין זה כך: "אסור להכות את חברו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו, כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו". ובענין אחר קבע הרמב"ם⁵: "שאינן נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקב"ה". האריך והרחיב תפיסה זו הרב זיין⁶ ומסכם: "אנו רואים. איפוא, שאיבריו של האדם אינם ברשותו כלל – הוא איננו בעליהם והם אינם שלו".

(ב) מחבר המאמר כותב: "החולה זכאי לסרב לטיפול גם אם יש בו, בטיפול. משום הצלת חייו". בשאלה זו דן באריכות הרב יעקב עמדין, בספרו מור וקציעה⁷. הוא מצטט את שיטת הרדב"ז, שאם רופא אומר שיש צורך בטיפול רפואי מסויים, הרי שאם סירב החולה לקבלו – כופים אותו. לדעת ר"י עמדין אין לקבל דין זה כשמדובר בטיפול מסופק ונסיוני. אבל "כשיש לרופא ידיעה ודאית והכרה ברורה בהם ועוסק בתרופה בדוקה וגמורה. ודאי לעולם כופים לחולה המסרב במקום סכנה בכל ענין ואופן, שנתנה תורה רשות לרופא לרפאותו, כגון לחתוך בשר חי שבמכה... ועושין כל הצריך לפקוח נפש נגד רצונו של החולה וכל אדם מוזהר על כך משום ולא תעמוד על דם רעך ואין הדבר תלוי בדעתו של חולה ואינו נתון ברשותו לאבד עצמו...". "יש מי שביאר את יסוד דברי ר"י עמדין הנ"ל כמבוססים על הפסוק "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" (בראשית, ט, ה). וכשם שבית הדין חייב להפריש את האדם מעבירה או לכופף אותו לקיים כל מצוה אחרת, כך הדבר לגבי טיפול רפואי, שמניעתו עלול לסכן את גופו וחייו של החולה⁸.

כמו כן נפסק על ידי אחד מרבני דורנו, שאסור לסרב לקבל טיפול רפואי מתוך צדקות ומשום תשובה והעושה כן נחשב כמאבד עצמו לדעת⁹.

מצב נוסף, שבו על פי ההלכה מותר לרופא לטפל בחולה בעל-כורחו הוא במחלה מדבקת, כדי לרפאותו שלא תתפשט ומחלה בגללו¹⁰.

אכן, דעת הרב הפוסק, שגם במקום סכנה אי אפשר לעשות נתוח מסוכן או אפילו לקטוע יד או רגל בלי הסכמת החולה, אף אם הרפואה היא בטוחה. רק אם החולה הוא בחוסר הכרה אזי בני המשפחה הקרובים אליו יכולים לאמור את דעתו של החולה אם היה מסכים או לא. אולם כשאין סכנה נשקפת לחולה מסתבר שצריכים הסכמתו. מובן שהחולה או בני משפחתו צריכים להתייעץ עם רב לפני שמחליטים להסכים או להתנגד.

(ג) בענין טיפול באשה הרה למען עובריה - דעת הרב הפוסק, שאפשר לכוף את המעוברת. מכיון שגם עובר הוא נפש שמחללים עבורו שבת או מאכילים בגללו את המעוברת ביום-הכפורים.

סימן 2: (א) לדעת הרב הפוסק מועילה גם הסכמה מכללא, כי מסתבר שהחולה סומך על הרופאים. לפי נסיבות המקרים. אך בנוגע לניתוח או בדיקה קשה יש צורך בהסכמה מפורשת ולא די בהסכמה מכללא.

(ב) לדעת הרב הפוסק, מסתבר שאם הטיפול הוא מעבר למקובל, אף אם כוונתו של הרופא רצויה. דינו כ"חובל". אם לא קיבל על כך הסכמת החולה בפירוש.

סימן 3: (א) לדעת הרב הפוסק, אין הרופא חייב להסביר לחולה את מהות הטיפול. סיכוניו ותוצאותיו.

סימן 4: (א) ראה הערתי לעיל סימן 1, אות ב'. לאור התפיסה ההלכתית המובעת שם, ברור שבמצב חירום יש הצדקה להגשת טיפול רפואי ללא הסכמתו של החולה.

ספרות

1. בבא-קמא, צ', ב'.
2. רמב"ם, הלכות הובל וכזיק, פרק ה', הלכה א'.
3. סוד ושולחן ערוך, חושן-משפט, סימן ה"כ, סעיף א'.
4. שולחן ערוך הרב, הל' ה', הלכות נזקי גוף ונפש, סעיף ד'.
5. רמב"ם, הלכות רוצח ושמירה הנפש, פרק א', הלכה ד'.
6. ראור ההלכה, עמ' שי"ח-של"ה.
7. סוד וקציעה. אורח חיים, סימן שכ"ח.
8. ד"ר אברהם-סופר אברהם, נועם, כרך י"ז, השל"ד, עמ' ק"ס.
9. הרב פ.ד. וולנר, ההורה והמדינה, קובץ ז-ח, תשס"ו-השט"ז, עמ' ש"כ-שכ"א. שם, שם. עמ' ש"ו-ש"ז.